

HZ. PEYGAMBER DÖNEMİ MEHİR UYGULAMASI İLE GÜNÜMÜZ MEHİR UYGULAMASININ KARŞILAŞTIRILMASI

Arif GEZER*

Özet

Mehir; evlilik esnasında kocanın eşine verdiği ya da vermeyi taahhüt ettiği belirli bir miktar nakit veya bir mal/mülk çeşididir. Mehrin temel amacı, kadınların değerini ve onlara karşı saygıyı artırmaktır. Fakat günümüz Müslümanları bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları gibi, uygulamalarının önemli bir kısmı da Hz. Peygamber'in uygulamasından farklıdır.

Mehir miktarı, nikâhtan hemen önce veya nikâh töreni esnasında iki taraf arasında kararlaştırılır. Mehrin teslimatı veya ödenmesi için iki olasılık vardır. Birincisi; mehr-i muacceldir. Kocası tarafından nikâh anında ödenir. İkincisi ise mehr-i müecceldir. Bu mehir, boşanma anında veya eşlerden birinin ölmesi durumunda kocanın ödediği ya da mirasından alınan para/maldır.

Bu çalışmada *mehir* konusunda Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ve günümüz Müslümanlarının uygulamaları karşılaştırılacaktır.

Anahtar kelimeler: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Hanımları, Mehir, Günümüz Müslümanları, Karşılaştırma

A COMPARISON BETWEEN PROPHET'S AND TODAY'S MUSLIMS' APPLICATIONS ABOUT DOWRY

Abstract

Dowry is a kind of property or Money given by the husband upon marriage. The main purpose of dowry is to incrise the respect towards woman.

The amount of dowry is decided by both partners just before or at the marriage ceremony. There are two possibilities for deliver or payment of dowry. First, *mehr-i muaccel*, Wife's dowry paid by husband just upon marriage. Second, *mehr-i müeccel*, the dowry will pay by the husband in case of divorce or widowhood.

In this study, we will compare the practices of the Prophet (p.u.h.) and today's Muslims about dowry.

Key words: Wives of the Prophet, Dowry, today's Muslims, comparison.

Giriş

İslam ıstılahatında; “**Sadak, sadaka, nihle, farîda, hibe, ecir, ukr, nikâh, siyak, semen ve atiye**”¹ gibi değişik kelimelerle de ifâde edilen *mehir*; İslâm hukukunda, “nikâh akdinde erkeğin kadına verdiği kıymeti ifâde eden herhangi bir mal

* Yrd. Doç. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalı Öğretim Üyesi arifgezer@hotmail.com.

¹ İbn Âbidîn, Muhammed Emin; *Hâşiyetu Reddu'l-Muhtâr ala'd-Durri'l-Muhtâr*, II, 329.

veya nakit”tir.² Diğer bir deyişle “mehir, zevcenin akd-i nikâh ile müstahik olduğu maldır ki, bunu zevcinden alır.”³

Batılıların hazırladığı İslâm Ansiklopedisi’nde mehrin târifi şöyle yapılmaktadır: “Nikâh esnasında, erkek tarafından kadına verilen **ağırlık**, aslında **bedel** olup, aynı zamanda bir mukâveleye istinad etmeksizin, “**dostluk**” ve “**hediye**” mânâsına gelen **sadak** kelimesinin müterâdifidir; Müslümanlıkta nikâh kıyılırken, erkeğin kadına vermeye mecbur olduğu ve kadının mülkiyetine giren bir hediyedir.”⁴

Fakat bizce, Müsteşriklerin bu tanımlamasının birkaç noktadan düzeltilmesi gerekir:

1) Mehir, sadak ve hibe gibi anlamları da çağrıştırmakla beraber, bu târifte verildiği gibi bir *hediye* değildir. Çünkü hediye için, miktar ve verilme zamanı pazarlık konusu olamaz. Hâlbuki mehirde hem miktar için hem de ödeme zamanı için pazarlık söz konusu olabilmektedir.

2) “Bir mukâveleye istinad etmeksizin” ibâresi de mehir için doğru değildir. Çünkü mehir, nikâh akdine mütealliktir. Hatta mehrin miktarının ve ödenme zamanının mukâveleye yazılarak, kıza verilmesi daha uygundur.

3) Müsteşriklerin tarifinde mehir için, *aslında bir bedel* olduğu ifade edilmiştir. Hâlbuki bu anlayış, İslâm’ın genel esprisine uygun değildir. Nikâh akdinde kadın, akit yapan taraflardan birisidir, satılık bir eşya telakkî edilemez. Nitekim yazar da bu bedel mânâsının câhiliyye dönemi için geçerli olduğunu, Kur’an ile bu mânâsını kaybettiğini itiraf etmektedir.⁵ O halde *mehrin aslı*, cahiliye döneminde ona yüklenen bedel anlamı olmamalıdır.

Hıristiyanlıkta kadının kendisine rağbet edilmesi için biriktirdiği mala “*drahoma*” denir.⁶ Mehir ise, *drahoma*’nın tersine erkek tarafından kadına verilir. “İslâm kadına, kendisine rağbet etsinler diye gençliği boyunca bir servet (*drahoma*) biriktirmesini yakıştıramamış, bilakis erkeklerin ona rağbet ettiklerini, bir mehir takdimiyle sembolize etmelerini istemiştir.”⁷

² Dâmad Efendi; *el-Mecmau’l-Enhur fi Şerhi Multeka’l-Ebhur*, I-II, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, Beyrut, t.y., I, 345.

³ Bilmen, Ömer Nasuhi, *Hukuku İslâmiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, I-VIII, Bilmen, İstanbul, 1985, II, 10.

⁴ O. Spies, *İ.A.*, “Mehir” mad. M.E. Basımevi, İstanbul, 1993, VII. 494.

⁵ O. Spies, a.y.

⁶ Döndüren, Hamdi; *Delilleriyle İslâm Hukuku*, Konya, 1977, s. 185.

⁷ Kahraman, Hayreddin; *Mukâyeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986, I. 282.

Halkımız arasında yaygın olarak bilinen *başlık parası*, *süt hakkı* gibi mefhûmların mehir ile ilgisi yoktur. Çünkü bunlar, kızın babasına veya âilesine verilir. Onlar dilerse bunları kızın çeyizi için harcar, dilerse başka herhangi bir şeye sarf edebilirler, İslâm hukukundaki mehir ise bizzat kadının kendisine teslim edilen ve onun şahsî mülkü olan mal veya nakittir. Nikâha mütealliktir. Kadın onda tam bir tasarruf yetkisine sahiptir. Anne veya babasına veya herhangi bir kimseye verebileceği gibi, nikâhtan sonra kocasına bağışlayabilir. Ya da elinde tutup şahsî tasarrufta bulunabilir. Kocasından veya başka birinden izin almak zorunda değildir. Kimse onu bu konularda zorlayamaz. Kocasını ya da anne ve babasını ona bu hususta psikolojik baskı yapamaz. Dolayısıyla kadın nikâh akdi neticesinde eşinden almış olduğu mehirde tam ve özgür bir tasarruf yetkisine sahiptir.

Bütün bu yönleriyle mehir; İslâm'ın kadına vermiş olduğu en önemli haklardan birisidir. Kadına verilen değeri ve onuru yansıtmaktadır.

1. HZ. PEYGAMBER'İN HANIMLARININ MEHİRLERİ

Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımları ve kızı Hz. Fatıma için gerçekleştirdiği mehir uygulamaları, konumuz için büyük önemi haizdir. Biz ulaşabildiğimiz kadarıyla Hz. Peygamber'in eşlerinin mehirlerini tespit etmeye çalışacağız. Resûlullah (s.a.v.) Efendimizin hanımlarının sayısında ihtilaf olmakla beraber, sayısal farklılığın konumuzla doğrudan ilgisi olmadığı için biz, tespit edebildiğimiz 12 eşinin mehirlerini aşağıda belirteceğiz.

1.1. Hz. Hatice'nin Mehri

Hz. Hatice'nin babası; Huveylid b. Esed, annesi ise Hâle bint Abdi Menaf'tır.⁸ Hz. Peygamber'in ilk hanımıdır. Onunla nübüvvetten on beş yıl önce evlendiklerinde, kendisi 25, Hz. Hatice ise 40 yaşında idi.⁹ İlk Müslüman olma şerefi de Hz. Hatice'ye aittir. İbn Abbâs'tan yapılan rivâyete göre, Hz. Hatice'nin mehri; Hz. Peygamber'in diğer hanımlarında olduğu gibi 12 ukiyyedir^{10,11} Peygamberimizin (s.a.v.) Hz. Hatice'ye mehir olarak 20 âdet deve vaat ettiği de rivâyet edilmektedir.¹²

⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 7.

⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 10.

¹⁰ Ukiyye: Eski bir ağırlık ölçüsü birimidir. 1 Ukiyye 40 dirhemdir. (M. Necmüddin el Kürdî, Şer'i Ölçü Birimleri ve Fıkhi Hükümleri, s. 66); Değişik bölgelerde farklı uygulamalar olmakla beraber, Hadis ve fıkıh âlimleri arasında Hz. Peygamber devrinde kullanılan Hicaz ukiyyesinin 40 dirheme denk geldiği hususunda görüş birliği vardır. Geniş Bilgi için bkz. Cengiz Kallek, Ukiyye. DİA, Ankara, 2003, 42. 67-70.

¹¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 10.

¹² İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdülmelik; *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, I-VI, Matbaatu Mustafâ Albânî, Mısır, 1936, I, 122.

1.2. Hz. Sevde'nin Mehri

Sevde bint Zem'a b. Kays; daha önce amcasının oğlu Sekran b. Amr ile evlenmiş, İslâm'ın ilk yıllarında ikisi de beraber İslam'ı kabul etmiş, Habeşistan'a hicret etmiş ve Mekke'ye dönmüş ilk müslümanardandır. Dönüşten kısa bir süre sonra da Sekran ölmüş ve Sevde dul kalmıştır.¹³

O sıralar Resûlullah (s.a.v.) Efendimiz de ilk hanımı Hz. Hatice annemizi kaybetmiş ve büyük bir hüznün içinde bulunmaktaydı. Aynı sene, Hz. Sevde ile evlenmiş ve ona mehir olarak 400 dirhem vermiştir.¹⁴

1.3. Hz. Âişe'nin Mehri

Resulullah (s.a.v.), en yakın arkadaşı Hz. Ebu Bekir'in kızı olan Hz. Aişe validemizle hicretten 1,5 yıl önce nişanlanmış ve Hicretin birinci yılında onunla evlenmiştir.

Hazreti Âişe validemizin mehri ile ilgili farklı rivayetler vardır.

Amre bint Abdurrahman'ın rivâyet ettiğine göre Hz. Âişe'nin bizzat kendisi, mehrinin 12 ukiyye ve bir neşş (500 dirhem gümüş) olduğunu söylemiştir. Bizce işin bir ilginç tarafı ise bu parayı, Hz. Ebu Bekir'in Peygamber Efendimiz'e, mehir için parasının olmadığını söylemesi üzerine göndermiş olmasıdır.¹⁵

Ebû Saîd el-Hudrî'den gelen rivâyete göre ise Resûlullah (s.a.v.) Hz. Âişe ile 50 dirhem tutarındaki ev eşyası karşılığında evlenmiştir.¹⁶

Fakat İbn Mace, bu hadisin zayıf olduğunu da belirtmektedir.¹⁷ Biz de metin bakımından zayıf bulmaktayız. Çünkü bu konudaki hadislerin büyük çoğunluğunda Resûlullah'ın hanımlarının mehirlerinin 400 ile 500 dirhem arasında olduğu belirtilmektedir.¹⁸

1.4. Hz. Hafsa'nın Mehri

Hz. Ömer'in kızı Hafsa; kocası Huneys b. Huzafe Bedir'de şehit düşünce dul kalmıştır.¹⁹ Hz. Ömer onu, Ebû Bekir ve Osman'a teklif etmiş, fakat onlar, Resûlullah'ın onunla evlenme niyetini bildikleri için kabul etmemişlerdi.²⁰ Hz.

¹³ Yıldız, Hakkı Dursun; (Komisyon Müşavir ve Redaktörü), *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I-XV, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989, I, 314.

¹⁴ Abdusselam, Harun; *Tehzibu Sîreti İbn Hişâm*, s. 261.

¹⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 42-43.

¹⁶ İbn Mâce, *es-Sunen*, 9, Nikâh, 17, N. 1890, (I, 608).

¹⁷ İbn Mâce, A.y.

¹⁸ Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, 6, Nikâh, 28/1, N. 2105, (II, 582); Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, 16, Nikâh, 13, N. 78, (II, 1042); en-Nesâî, *es-Sunen*, 26, Nikâh, 66, (VI, 118); İbn Mâce, *es-Sunen*, 9, Nikâh, 17/1, N. 1886, (I, 607).

¹⁹ et-Taberî, *Tarih*, III, 177.

²⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 57.

Peygamber (s.a.v.), Hz. Hafsa ile Uhud gazvesinden önce hicretin otuzuncu ayı başında şaban ayında evlenmiş²¹ ve kendisine 400 dirhem mehir vermiştir.²²

1.5. Hz. Zeyneb bint Huzeyme'nin Mehri

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Zeyneb bint Huzeyme ile hicretin üçüncü yılı ramazan ayında evlenmiş ve ona 400 dirhem mehir vermiştir.²³ Zeyneb'in kocası Ubeydullah b. Hâris, Bedir savaşında şehit olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu evlilikle Zeyneb'in gönlünü teselli etmeyi amaçlamıştı. Hz. Zeyneb iki-üç ay sonra vefat etmiştir.

1.6. Hz. Ummu Seleme'nin Mehri

Hz. Peygamber (s.a.v.), Ummu Seleme ile hicretin dördüncü yılında evlenmiştir:

Hz. Peygamber (s.a.v.), Ummu Seleme'ye: "Sana mehir olarak falan kardeşine verileden daha az vermeyeceğim." demiş ve ona 2 âdet el değirmeni 2 âdet su testisi 1 âdet çanak 1 âdet yüz yastığı vermiştir.²⁴ Ummu Seleme bunları kabul etmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile bu mehir üzerine evlenmiştir. İbn Hişâm'ın *es-Sîretu'n-Nebeviyye*'sinde yukarıdaki malzemelere ek olarak 1 âdet içi lif dolu yastık da geçmektedir.²⁵

1.7. Hz. Cuveyriye'nin Mehri:

Hz. Peygamber (s.a.v.), hicretin 6. yılında Huza'a Kabilesi boylarından Benî Mustalik reisi Hâris b. Ebî Dırar'ın kızı Berre ile evlenmiş ve onun ismini Cuveyriye olarak değiştirmiştir.²⁶

Hz. Âişe'den gelen rivayete göre, Berre Beni Mustalik esirlerinden biri olarak Medinelilerin elinde idi. Hz. Peygamber'den azatlık parası konusunda yardım isteyince, Hz. Peygamber (s.a.v.) de onu azad edip babasına teslim etmiştir. Berre Müslüman olmuş ve hidâyete ermişti.²⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) Cuveyriye ile evlenmiş ve ona 400 dirhem mehir vermiştir.²⁸

²¹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 58.

²² Abdusselam, Harun; *Tehzîbu Sîreti İbn Hişâm*, s. 262.

²³ Abdusselam, Harun; *Tehzîbu Sîreti İbn Hişâm*, s. 262.

²⁴ İbn Hanbel, *el-Musned*, VI, 313.

²⁵ Abdusselam, Harun; *Tehzîbu Sîreti İbn Hişâm*, s. 262.

²⁶ *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I, 320.

²⁷ İbn Hanbel, *el-Musned*, VI, 277; İbn Hişâm, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, III, 307.

²⁸ İbn Hişâm, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, III, 308.

Diğer bir rivâyette ise şöyle denmektedir: “Hz. Peygamber (s.a.v.), Cuveyriye bintu Hâris’i azat edip ve nikâhlamıştır. Kabilesi Mustalik Oğullarından esir olanları Cüveyriye’ye mehir kabul edip azat etmiştir.”²⁹

Biz bu iki ayrı rivâyetin de doğru olduğunu, birbirine muhalif olmadığını düşünüyoruz. Çünkü bu evlilik üzerine esirlerin serbest bırakıldığı vakası sabittir, meşhurdur.³⁰ İkinci rivâyet sahibinin, 400 dirhemlik mehirden haberdar olmaması muhtemeldir.

1.8. Hz. Zeyneb bint Cahş’ın Mehri

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Hz. Zeyneb bint Cahş ile evliliği bizzat vahiy ile vuku bulmuştur: “(Resûlüm!) Hani Allah’ın nimet verdiği, senin de kendisine iyilik ettiğin o kişiye: Eşini yanında tut, Allah’tan kork, diyordun. Allah’ın açığa vuracağı şeyi, insanlardan çekinerek içinde gizliyordun. Oysa asıl korkmana layık olan Allah’tır. Zeyd, o kadından ilişğini kesince biz onu sana nikâhladık ki evlatlıkları karlılarıyla ilişkilerini kestiklerinde (o kadınlarla evlenmek isterlerse) müminlere bir güçlük olmasın. Allah’ın emri yerine getirilmiştir.”³¹

Hz. Zeyneb, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) diğer zevcelerine karşı, “Onları, aileleri evlendirdi. Beni ise yedi kat göklerin ötesinde Allah evlendirdi.” diyerek övünürdü.³²

Hz. Zeyneb (r.ha) bu öğünmesinde haklıdır. Çünkü onun evliliği, yukarıda da gördüğümüz gibi Kur’an nassı ile gerçekleşmişti. Daha önce Zeyd ile evlenmesi için Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyneb’e bizzat dünürlük yapmış, onları evlendirmiş ve ona mehir olarak şunları vermişti: 10 dinar (altın), 60 dirhem (gümüş), 1 âdet başörtüsü, 1 âdet çarşaf, 1 âdet gömlek, 50 müd (ölçek) erzak, 10 müd hurma.³³

Hz. Peygamber (s.a.v.) ise Zeyneb bint Cahş ile kendisi evlendiğinde ise ona mehir olarak 400 dirhem vermiştir.³⁴

1.9. Hz. Reyhâne bint Zeyd’in Mehri

Hz. Reyhâne şöyle demiştir:

“Kurayza oğulları esir edildikleri zaman ben de esir edilmişim. Resûlullahın teklifi üzerine müslüman oldum. Bunun üzerine Resûlullah beni azad edip zevceliğe

²⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, VIII, 84.

³⁰ İbn Sa’d, a.y.

³¹ 33/Ahzâb: 37.

³² İbn Kesîr, İmâduddîn Ebû’l-Fidâ İsmâil b. Kesîr ed-Dimeşkî; *Tefsîru’l-Kur’âbi’l-Azîm*, I-V, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, 1979, III, 491.

³³ İbn Kesîr, *Tefsîru’l-Kur’âbi’l-Azîm*, III, 491.

³⁴ Abdusselam, Harun; *Tehzibu Sireti İbn Hişâm*, s. 262.

kabul etti. Öteki kadınlarına olduğu gibi bana da 12 ukye 1 neşş mehir verdi. Benimle ummu Munzir'in evinde evlendi. Öteki zevcelerine olduğu gibi bana da yanıma gelme günü ayrıldı."³⁵

1.10. Hz. Safiye Bint Huyey'in Mehri

Hz. Safiye; Hz. Hârun'un soyundan gelen Benî Nâdir reisi Huyey b. Ahtab'ın kızıdır. Annesi ise; Benî Kurayza'dan Semevel'in kızı Berre'dir. Selâm b. Mişkem'le evlenmiş, ondan ayrılınca da Hayber'de Kinâne b. Rebi' ile evlenmişti. Hayber Savaşı'nda kocası öldürülmüş, kendisi de esir düşmüştür.³⁶

Hz. Safiye, azad edilip Peygamber zevcesi olarak kalmak veya kavminin yanına dönmek hususlarından birini seçmekte serbest bırakılmıştır. O da azad edilip Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi olarak kalmayı tercih etmiştir.³⁷

Enes bin Malik'ten öyle rivâyet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v.), Safiye bint Huyey'i azad edip, azatlığını mehir olarak kabul etmiştir."³⁸

Bu hadisin şerhinde İmam Nevevî "Onun azatlığının mehir kabul edilmesiyle nikâhın sahihliği hususunda iki ihtimal vardır: Birincisi; bu Hz. Peygamber'e (s.a.v.) has hükümlerendir. İkincisi; Resûlullah Safiyye'yi bir hayır olarak azad etmiş, sonra da rızasını alarak onu mehirsiz nikâhlamıştır." demekte ve ikinci ihtimali daha sahih olduğunu belirtmektedir.³⁹

1.11. Hz. Ümmü Habîbe'nin Mehri

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımları arasında en yüksek mehir verileni, Ümmü Habîbe'dir.

Ümmü Habîbe'den rivâyet edildiğine göre; kendisi Ubeydullah b. Cahş'ın nikâhı altında bulunuyordu. Ubeydullah Habeşistan'da öldü. Resûlullah (s.a.v.) gönderdiği bir elçi ile Necâşi'yi İslam'a davet etmiş ve Ümmü Habîbeyi de kendisine nikâhlanmasını istemişti.⁴⁰ Necâşi müslüman olunca, Ümmü Habîbe'yi Hz. Peygamber (s.a.v.) ile evlendirerek onun adına 4000 dirhem mehir vermiş sonra da onu Şurahbil b. Hasene ile Hz. Peygamber'e (s.a.v.) göndermiştir.⁴¹

³⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 93.

³⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 120.

³⁷ İbn Hanbel, *el-Musned*, III, 138.

³⁸ el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, 67, Nikâh, 68, (VI, 142); Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, 16, Nikâh, 14, N. 85, (II, 1045); et-Tirmizî, *es-Sunen*, 9, Nikâh, 24, N. 1115, (III, 423); Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, 9, Nikâh, 24, N. 2056, (II, 543); en-Nesâî, *es-Sunen*, 26, Nikâh, 64, N. 2341, (VI, 114); İbn Hanbel, *el-Musned*, III, 99.

³⁹ en-Nevevî, *Sahihu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, K. Nikâh, B. *Câriyesini Azad Edip Onunla Evlenmenin Fazîleti*, (IX. 221).

⁴⁰ Et-Taberi, *Târihu'l-Umem ve'l-Mülûk*, III.89.

⁴¹ Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, 6, Nikâh, 28, N. 2107, (II, 583).

Ümmü Habîbe'nin mehri de, evlenme çeyizi de Necâsî tarafından sağlanmıştır."⁴²

1.12. Hz. Meymûne'nin Mehri:

Hız. Meymûne, Hız. Peygamber'in (s.a.v.) amcası Abbâs'ın hanımı Ummu'l-Fadl'ın kız kardeşidir. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) evlendiği son hanımdır.⁴³ Hız. Peygamber (s.a.v.) kaza umresi için yola çıkmadan önce, Ebû Râfi' ile ensardan Evs b. Havlî'yi Mekke'ye ona dünürlüğe göndermiştir.⁴⁴

Hız. Meymune, Allah Resûlü'nün evlenme teklifini kabul etmiş ve gereğinin yapılmasını ablası Ummu'l-fadl'a havale etmiştir. Ummu'l-Fadl, durumu kocası Abbâs'a bildirmiş, o da Hız. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye geldiğinde Meymune'yi ona nikâhlamıştır.⁴⁵ Hız. Abbâs (r.a.), Hız. Peygamber (s.a.v.) adına Hız. Meymune'ye 400 dirhem mehir vermiştir.⁴⁶ Hız. Peygamber'in (s.a.v.) ona 500 dirhem mehir verdiği dair rivayetler de vardır.⁴⁷

2. HZ. PEYGAMBER'İN KIZI FATİMA'NIN MEHRİ

Hız. Fatıma, nübüvvetten beş sene önce Hız. Peygamber (s.a.v.)'in ilk hanımı Hız. Hatice'den doğmuştur.⁴⁸ Hız. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye gelişinden beş ay sonra receb ayında Hız. Ali ile nikâhlanmıştır. Evlilikleri ise Bedir Gazvesi'nden sonra, hicretin ikinci yılı Zilhicce ayında gerçekleşmiştir.⁴⁹

Atâ'nın rivâyetine göre Hız. Ali, Fatıma'ya talip olduğunda Hız. Peygamber (s.a.v.) durumu Hız. Fatıma'ya bildirmiş ve "Ali senden bahsediyor (seni istiyor)" demiş, o da sükut etmiştir.⁵⁰

İbn Abbâs şöyle rivâyet eder: "Hız. Ali, Fatıma'yı istediği vakit, Hız. Peygamber (s.a.v.) ona 'Fatıma'ya mehir olarak bir şey ver' dedi. Ali de 'Verebilecek bir şeyim yok ki' diye cevap verdi. Efendimiz (s.a.v.) 'Hutami⁵¹ zırhın nerede?' diye sordu. 'Yanımda' demesi üzerine Efendimiz (s.a.v.) 'O halde Fatıma'ya onu ver' dedi."⁵²

⁴² İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, VIII, 70.

⁴³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 94.

⁴⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 93.

⁴⁵ ed-Dârakutnî, Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer, *es-Sunen*, tsh., es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî, (Ta'lik: Ebû't-Tayyib el-Azîmâbâdî), Dâru'l-Mehâsin, Kahire, 1386/1966, Nikâh, B. Mehir, III, 263; İbn Hişâm, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, IV, 14.

⁴⁶ İbn Kesîr, *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, III, 439.

⁴⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 98.

⁴⁸ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 11.

⁴⁹ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 13.

⁵⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 12.

⁵¹ Hız. Ali'nin zırhına hutamî denmesinin sebebi, zırh yapmakla şöhret bulan Abdulkays oğullarından Hutâme b. Muhârib'e nisbet edilmiş olmasındandır (Azîmâbâdî, *Avnu'l-Ma'bûd*, VI, 162).

⁵² Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, 6, Nikâh, 35, N. 2125, (II, 596); en-Nesâî, *es-Sunen*, 26, Nikâh, 76, (VI, 129).

Bir taraftan Hz. Ali'nin bu zırhını mehir olarak verdiği ve onun değerinin ise 400 dirhem olduğu rivâyet edilirken⁵³, diğer taraftan Alba b. Ahmer el-Eşkerî, Hz. Ali'nin bir yük devesi ile bazı eşyalarını 480 dirheme satıp onu mehir olarak verdiğini bildirmektedir.⁵⁴

Alba b. Ahmer el-Eşkerî'den yapılan rivâyete göre Hz. Peygamber (s.a.v.), 480 dirhemün üçte ikisinin yiyecek, süs, koku gibi şeylere, üçte birinin de giyeceğe harcanmasını emretmiştir.⁵⁵

3. HZ. PEYGAMBER'İN (S.A.V.) VERDİĞİ MEHİRLER VE BUGÜNKÜ DEĞERİ

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşleri için verdiği ortalama mehir miktarını Hz. Aişe şu şekilde beyan etmektedir. Ebû Seleme şöyle demiştir: "Aişe'ye (r.ha.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarına verdiği mehir ne kadardı" diye sordum. "Zevcelerine verdiği mehir, 12 ukiyye ve 1 neşş idi" dedi. "Neşş nedir, bilir misin" diye ilave etti. "Bilmiyorum" dedim. "1 neşş yarım ukiyye'dir" dedi. Şu halde mehir 500 dirhemdir."⁵⁶

Bu rivayetten Hz. Peygamber'in (s.a.v.) verdiği mehirlerin genelde **500 dirhem** olduğu fikri çıkarılabilir. Nitekim İmam Nevevî şöyle demiştir: "Hadisten yola çıkarak bazıları mehrin 500 dirhem olmasını müstehap görmüşlerdir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hanımlarından olan Ümmü Habîbe'nin mehrinin 4000 dirhem olması, bu hadisteki Hz. Aişe'nin sözlerini yalanlamaz. Çünkü söz konusu olan mehir, Necâşî tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir saygı olarak kendi malından verilmiştir."⁵⁷

Şah Veliyyullah ed-Devlevî *Huccetullâhi'l-Bâliğa* adlı eserinde bu hadisten sonra "Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hanımlarının ve kızlarının mehri 12 ukiyye ve 1 neşş idi." diyerek⁵⁸ mezkûr miktarı Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızları için de kabul etmiştir.

Hz. Ömer'den gelen şu haber de aynı mealdedir: "Dikkat ediniz, kadınların mehirlerini yükseltmeyiniz! Eğer bu, dünyada değerli bir şey veya Allah katında bir takva olsaydı, Nebî (s.a.v.) ona sizden daha layık olurdu. Hâlbuki ben Resûlullah'ın

⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 12.

⁵⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 11.

⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kebîr*, VIII, 13.

⁵⁶ Ebû Dâvûd, *es-Sunen*, 6, Nikâh, 28/1, N. 2105, (II, 582); Muslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, 16, Nikâh, 13, N. 78, (II, 1042); en-Nesâî, *es-Sunen*, 26, Nikâh, 66, (VI, 118); İbn Mâce, *es-Sunen*, 9, Nikâh, 17/1, N. 1886, (I, 607).

⁵⁷ en-Nevevî, *Sahihu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî*, K. Nikâh, B. Sadak, (IX, 215-6).

⁵⁸ ed-Dehlevî, Şah yyullah; *Huccetullâhi'l-Bâliğa*, I-II, Matbaatu'l-Misriyye, Mısır, 1286 H., II, 118.

(s.a.v.) 12 ukiyyeden fazla bir mehir ile hanımlarından birini nikâhladığını veya kızlarından birini evlendirdiğini bilmiyorum.”⁵⁹ Hz. Ömer’in bu sözünden de anlaşılacağı üzere Peygamberimizin hanımları ve kızları için öngörülen mehir miktarının **500 dirhem** civarındadır.

Bu tespitten sonra doğal olarak o günkü 500 dirhem ne kadar bir alım gücüne sahip olduğu sorusu akıllara gelmektedir.

Öncelikle, Asr-ı saâdette cârî olan para birimleri ise şunlardı: Dirhem⁶⁰ ve dinar.⁶¹ Dirhem gümüş cinsinden, dinar ise altın cinsinden bir paradır. Bunların tartıldığı ağırlık ölçü birimleri ise şunlardır: Rıtıl, ukye, neşş ve nevat.⁶²

Bir koyunun o devirde 5 dirhem⁶³, iki yaşında olan 1 devenin ise 40 dirhem fiyatında olduğuna bazı eserlerde rastlıyoruz.⁶⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında, nisab miktarı olarak kabul edilen beş deve, 40 koyun ve 200 dirhem gümüşün aynı değerinde olduğunu söyleyebiliriz.⁶⁵ Bu görüşe göre 1 koyun 5 dirhem iken diğer bazı rivayetlerde bir koyunun 10 dirhem olduğu ifade edilmektedir.⁶⁶

Buna göre, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hanımlarına verdiği mehir olan 500 dirhem alım gücü; 1 koyun 10 dirhemdir görüşüne göre, 50 koyundur. 1 koyun 5 dirhemdir görüşüne göre, 100 koyundur. Bizce ikinci şık daha makuldür. Çünkü Peygamber döneminde 1 koyun 5 dirhem iken daha sonra ganimetlerin gelmesiyle, altın ve gümüşün çoğalmasından dolayı enflasyonun söz konusu olması ve 1 koyunun 10 dirheme yükselmiş olması kuvvetle muhtemeldir.⁶⁷

4. GÜNÜMÜZ MÜSLÜMALARININ MEHİR VE BENZERİ UYGULAMALARI

Toplumumuzda nişan ve düğün merasimlerinin bir parçası olarak uygulanmakta olan bazı örf ve âdetler vardır ki bunlar genelde mehir ile karıştırılmaktadır. Bunların bazıları gerçekten mehre benzemektedir. Aşağıda bunlar

⁵⁹ İbn Sa’d, *et-Tabakâtu’l-Kebîr*, VIII, 116.

⁶⁰ Dirhem, bazılarında göre Farsçadır. Bazılarında göre ise Yunancadaki drachma kelimesinden türemiştir. Bir ağırlık birimidir. 2,832 gramdır. (Necmüddin el Kürdî, *Şer’i Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, s. 51-52)

⁶¹ Dinar; Latince denar kelimesindedir. Bir ağırlık ölçü birimidir. 1 Arap dinarı; 4,25 gramdır. Necmüddin el Kürdî, *Şer’i Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, s. 55-56)

⁶² Bu ağırlık birimlerinin bu günkü yaklaşık karşılıkları için bkz. M. Necmüddin el Kürdî, *Şer’i Ölçü Birimleri ve Fıkhî Hükümleri*, s. 60-66.

⁶³ el-Kardâvî, *Zekat*, II, 276; Karaman, Hayreddin; *Mukâyeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İstanbul, 1986, I. 283.

⁶⁴ es-Serahsi, Şemsüddin; *el-Mebsût*, Dâru’l-Ma’rife, 3. bsk., Beyrut, t.y., II, 150.

⁶⁵ el-Kardâvî, *Zekat*, II, 276

⁶⁶ el-Buhârî, *el-Câmiu’s-Sahîh*, 24, *Zekat*, 37, II, 123.

⁶⁷ Asr-ı Saadetteki para birimleri ve alım güçleri konusunda daha geniş bilgi için bkz. Gezer, Arif, *Sünnete Göre İslam Ailesinin Kuruluşunda MEHİR Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar*, s. 99-103.

ele alınacak, Mehre benzeyen ve benzemeyen yönlerini tespit edilip, Hz. Peygamber'in uyguladığı mehirle karşılaştırılacaktır.

4.1. Başlık Parası

Başlık parası, çok eski tarihlerden beri bilinen ve günümüzde de revaçta olan bir uygulamadır. *Başlık parası*; evlenmek isteyen erkeğin veya erkek tarafının, kızın babasına veya ailesine verdiği maddi bir meblağdır.

Başlık parasının çıkış nedeni sosyal sebeplerdir. Bilindiği gibi çok yakın zamana kadar, toplumların büyük çoğunluğu toprağa bağımlı olarak yaşamakta idi. Geçimi daha çok ziraate dayalı bu toplum yapısı, günümüzde önemli oranda değişmekle beraber, bazı bölgelerde hâlâ varlığını muhafaza ettirmektedir.

Böyle bir yapıya sahip bir toplumda bir ailede ne kadar çok çocuk varsa, o kadar mutlu ve memnun olunmaktadır. Bir kadın da ne kadar çok çocuk doğurursa o kadar değerli olmaktadır. Böyle bir ailenin kızını evlendirmesi, ona yapacağı çeyiz ve nişan masraflarına ek olarak, geleceğe dönük büyük bir potansiyel kayıptır. Onun yerine hemen bir gelin alınmazsa, ailenin geçim düzeyi ve refah seviyesi bir miktar azalmak durumundadır. İşte bu boşluğun doldurulması, potansiyel kaybın kısmen de olsa telafi edilebilmesi için erkek tarafı kız tarafına bir miktar maddi meblağ öder. Para, tarla, hayvan... gibi. Başlık parası olarak ödenen bu meblağ, tamamen babanın tasarrufundadır. Onunla kızı için çeyiz hazırlatabilir ya da hazırlatmayabilir. Kızına altın takabilir ya da takmayabilir. Günümüzdeki uygulamalarda görüyoruz ki baba, başlık parasını çoğunlukla kendisi için kullanmaktadır.

“Başlık uygulamasının bu gün de özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun daha çok kırsal yörelerinde devam ettiği görülmektedir. Bu durum evlenecek kimseleri büyük maddi külfet altına sokmakta ve evlenmeyi zorlaştırmaktadır. Bazen de gençleri bekâr kalma ile kız kaçırma arasında tercih yapmaya sevk etmektedir... İslam'ın evlenme konusundaki genel tavrı karşısında başlık gibi evlenmeyi güçleştiren bir uygulamanın bu dinin yapısına ters düşeceği aşikârdır. Gerçi bazı hallerde baba aldığı parayı tamamen kızının çeyizine harcamakta ve böylece yeni kurulmakta olan ailenin teşekkülüne olumlu katkıda bulunmaktadır. Ne var ki çoğu defa baba hem miktarı çok yüksek tutmakta, hem de başlığa satış bedeli diyenleri haklı çıkaracak şekilde onu tamamen kendisine alıkoymaktadır.”⁶⁸

⁶⁸ Emecen Feridun, Başlık, DİA, V. 133.

“Başlıkta çeşitli tartışma ve uzlaşmalar olduğu halde, *mehirde* sadakat, yani alan kadının rızası söz konusudur. Başka deyişle *mehirde* verilen malın miktarından çok, alan kadının kabulü önemlidir... Bir yandan da binlerce yıllık (başlık-mehir) geleneğimizin Türk Medeni Hukuku’nda yazılı biçimle ifadesini bulduğunu görüyoruz (T.M.K. Mad. 82, 84, 86 ve 143).”⁶⁹

Bizce başlık parası şu sebeplerden dolayı mehrin yerini alamaz:

1. Başlık parası üzerinde tasarruf yetkisine sahip olan kız değil babadır. Oysaki *Mehirde* tasarruf sahibi kızın kendisidir.

2. Başlık parası söz kesilmeden önce babaya, *mehir* ise nikâh akdi esnasında veya sonrasında kıza teslim edilmektedir.

3. Başlık parasının miktarının tayininde baba söz sahibidir. Oysaki mehrin miktarını kızın bizzat kendisi veya vekili belirlemektedir.

4. Başlık parası uygulaması sonucu kızlar için, “satılmak” mefhûmu kullanılabilir hale gelmiştir. ‘Falan kıızı sattılar’ cümlesi çok rahat kullanılabilir. Hür bir insanın ise satılması veya satın alınması kesinlikle söz konusu olamaz. Başlık parası uygulaması ile kadının insanlık şerefi zedelenebilmektedir. Mehrin uygulanması durumunda ise, kadına bir değer verilmesi ve şerefine yükseltilmesi söz konusudur.

5. Başlık parasının altında ailevi bir menfaat yatmaktadır ve bu mefhûm sosyal kaynaklıdır. Ekonomik bir mesele olarak zuhur eder. *Mehir* mefhûmu ise, Kur’an kaynaklıdır. Hadislerdeki ve sünnetteki uygulamalar ile desteklidir. Kadının şahsı ve istikbali için bir güvencedir. Kadın için bir sigorta konumundadır. Hatta mehrin miktarının tayininde en alt sınır belirlenmiş maksimum sınır belirlenmemiştir. En alt sınır da Hanefilere göre 10 dirhemdir. 10 dirhem gümüşün o günkü alım gücü 2 adet koyun idi.⁷⁰ Bu miktar bir kadını iddeti boyunca, yani diğer bir kocaya varabilmesi için beklemek zorunda olduğu süre içinde asgari şartlarda geçindirebilirdi. Yani kadının mağdur olmaması, bu süre içerisinde başkasına muhtaç olmaması *mehir* mefhûmu ile sağlanmış ve garantiye alınmıştır. Başlık parasında ise bu menfaatlerin hiç birisi tecelli etmez.

4.2. Süt Hakkı

Süt hakkı, kızın anasına nişanlı erkek tarafından verilen bir hediyedir.⁷¹

⁶⁹ Aksoy, Mustafa, *Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili*, Türk Yurdu Dergisi, C.10, Sayı: 33, Mayıs 1990, s. 43.

⁷⁰ el-Kardâvî, a.y., 276; Karaman,a.y. (bkz. 63 nolu dipnot).

⁷¹ Emecen Feridun, Başlık, DİA, V. 132.

Erkek veya erkek tarafı kızın annesine genelde hediye kabilinden olmak üzere (yani pazarlıksız) altın veya bir miktar para veyahut başka bir hediye (giysi, takı... vs.) verir. Süt hakkının ortaya çıkışı psikolojik kaynaklıdır. Teselli amacına yöneliktir. Bir annenin kızından ayrılması elbette ki büyük bir duygusal çöküntüye sebep olabilir. Annenin duygularını, hislerini kısmen de olsa bastırabilmek, giderebilmek ve onu teselli etmek için hediye olarak *süt hakkı* adıyla maddi bir meblağ veya altın verilir. Fakat zamanımızda bu mefhûmun da istismar edildiği durumlar olmaktadır. Kızlarını satmış olmak görüntüsüne düşmemek için başlık parası isteyemeyen bazı kız taraflarının süt hakkı adı altında başlık parasına yakın bir meblağı şart koştukları da görülebilmektedir.

Bu şekillerde uygulanmakta olan süt hakkının, mehir ile ilgisi yoktur.

4.3. Nişan ve Düğün Alış-Verişleri

Toplumumuzda uygulanan âdetlerden biri de nişan ve düğün öncesinde yapılan alış-verişlerdir. Nişandan birkaç gün önce erkek tarafı gelin olacak kızı ve bazı yakınlarını alışverişe götürerek gelin adayına çeşitli elbiseler ve bazı süs eşyaları vs. almaktadırlar. Başta nişan elbisesi olmak üzere nişan için gerekli şeyler alınmakta ve kız ailesine teslim edilmektedir.

Aynı şekilde düğünden de bir hafta önce bir daha çeşitli giysiler ve diğer bazı ihtiyaç malzemeleri alınmaktadır. Her iki alış-verişte kızın yakınlarına da (anne, baba, kardeş... gibi) birer hediye alınması âdettendir.⁷²

Söz konusu her iki alış-verişin de Hz. Peygamber'in uyguladığı mehir ile ilgisi yoktur. Çünkü bunlar kıza veya yakınlarına alınan hediye mesabesindedir. Hâlbuki mehir, nikâh ile alâkalıdır ve hediye değildir, ayrı bir mefhûmdur.

4.4. Liste veya Düğün Sebebiyle Alınan Çeşitli Eşyalar:

Toplumumuzdaki düğün âdetlerinden biri de söz kesildikten sonra, aynı mecliste kız tarafının erkek tarafına bir liste sunmasıdır. Bu liste, kız tarafının erkek tarafından alınmasını istediği ev eşyalarını muhtevindir. Buzdolabı, çamaşır makinesi, koltuk ve vitrin takımları, yatak odası, salon ve oturma odası takımları, mutfak eşyaları, havlu takımları gibi. Bu tür masrafların çok olması bazen kız kaçırma sebeplerinden biri olabilmektedir.

⁷² Benzer âdetler hakkında geniş bilgi için bkz. <http://niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-âdetleri.html>

“Düğün masraflarından kurtulmak istenmesi (kız kaçırma sebeplerinden biridir): Türk kültüründe düğün adetleri oldukça zengindir. Özellikle kırsal kesimde ailelerin düğünlerini benzer şekilde yapmak istekleri, beraberinde ekonomik külfeti de getirmektedir. Özellikle ekonomik durumu iyi olmayan ailelerin bu yükün altından kalkmaları oldukça güç olmaktadır. Erkek tarafının düğün yapmaya maddi gücünün yetmemesi ya da kız tarafının mutlaka düğün ve beraberinde tam bir çeyiz takımı istemeleri kız kaçırımlarının önünü açmaktadır. Bu tür kız kaçırımlar beraberinde çeyiz yükümlülüğünü ve düğün masraflarını ortadan kaldırmakta veya hafifletmektedir.”⁷³

Bu şekilde alınan eşyaların Hz. Peygamber’in uyguladığı mehir ile ilgisi yoktur. Çünkü ev eşyası ya erkeğin mülkü ya da erkek ile kadın arasında müşterek olmaktadır. Yani alınan eşya kadının şahsî mülkü olmamaktadır. Dolayısıyla kadının bu eşyalar üzerinde, kocasının izni olmadan tasarruf hakkı olamamaktadır. Hâlbuki mehir, kadının şahsî mülkü olup üzerinde mutlak tasarruf hakkına sahiptir. Kocasından izinsiz kullanabilmeli veya tasarruf edebilmelidir. Kadın bundan alıkonmamalıdır.

4.5. Kız Evine Götürülen Bayram Hediyesi ve Kurbanlık

Toplumumuzda devam etmekte olan âdetlerden birisi de, erkek tarafının kız tarafına bayramlık adı altında bazı hediyeler götürmesidir. Kız evinin koştugu şartların ağır olması, örf ve âdetlerin evlenme işini zorlaştırması sebebiyle evlenmeye karar veren çiftler, uzun zaman sözlü veya nişanlı olarak kalabilmektedirler. Bu zaman sürecinde bir veya birkaç bayramın geçtiği vuku bulmaktadır. Erkek tarafı her bir bayramda kız evini hatırlamak, onları memnun etmek durumundadır.

Ramazan bayramlarında bayramlık olarak genellikle bazı giysiler götürülürken, Kurban bayramında bazen bunların yanında bir de kurbanlık götürülmesi gerekebilmektedir. Bir koç veya diğer bir kurbanlık hayvan götürülüp kız evi ziyaret edilip, bayramlaşmaktadır.⁷⁴

Bu âdetlerin de Hz. Peygamber’in uyguladığı mehir ile ilgisi yoktur. Çünkü görüldüğü gibi bu uygulamalar kıza veya kız evine götürülen hediyelerden ibarettir. Bunların nikâh ile ilgisi yoktur. Bu hediyelerde pazarlık yapılması söz konusu olamaz.

⁷³ Gönen, Sinan, *Türk Kültüründe Kız Kaçırarak Evliliğin Köy Seyirlik Oyunlarındaki İzleri*, Selçuk Üniv. Türkiyât Araştırmaları Dergisi, Sayı. 29, S. 48.

⁷⁴ Bu ve benzeri âdetler hakkında geniş bilgi için bkz. <http://niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-âdetleri.html>

Düğünden önce vuku bulmaktadır. İki tarafın ilişkilerinin en azından düğüne kadar iyi gitmesi gayesine matuf bir uygulamadır.

4.6. Kıza Takılan Takılar

Erkek tarafı kıza bazı takılar takar. Nişanda veya düğünde ya da düğünden önceki muhtelif zamanlarda kıza çeşitli takılar takılabilmektedir. Söz kesildikten sonra erkek tarafına verilen listede belli bir sayıda altın da (bilezik, kolye, zincir, lira vb.) istenebilmektedir. Erkek tarafı bunları her halükarda düğünden önce temin etmek zorundadır. Genelde 4 ila 6 arası bilezik alınması örf-adet haline gelmiştir. Nişanda bunlara ek olarak akraba ve yakınardan da hediye altınlar gelebilmektedir.

Bu altınlar örfе göre kızın şahsî mülkü olmaktadır. Babası veya bir diğeri onları zorla alamaz. Kız bunları dilediği gibi harcayabilir, çeyizine veya başka bir ihtiyacına harcayabilir veya şahsı adına yatırım yapabilir. Veya bekletebilir. Örf-âdet gereği bu hususlarda genellikle kadına karışılmamaktadır. Bu takıların kadının mülkiyetine girdiği, ondan geri alınamayacağı Yargıtay tarafından da kabul edilmektedir.⁷⁵

Takılar hakkında şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür:

Takı uygulaması ile Hz. Peygamber'in uyguladığı mehir arasında benzerlikler vardır. Çünkü söz konusu olan takılar kızın şahsına alınmaktadır. Kız bunlarda mülkiyet haklarına sahiptir. Düğüne ve nikâha müetalliktir. Düğün sonrası, bir ihtiyaç dolayısıyla altın bozdukları zaman, yaygın âdete göre borç olarak alınmaktadır. Yani onun altınlar üzerindeki mülkiyet ve tasarruf hakkı kabul emektedir. Örf-âdet bu yöndedir. O halde bu takılar mehir olarak kabul edilebilir.

4.7. Nikâhta Verilen Mehir

Yukarıda saydığımız örfteki bütün bu uygulamalarla beraber, nikah esnasında mehir konusunun konuşulduğu, muaccel veya müeccel olarak tespit edildiği durumlar da vardır. Bu konuda normal halkın bilgi sahibi olmaması vakasına rağmen,⁷⁶ genellikle dini kültür seviyesi daha yüksek ailelerde bu konu önemsenmektedir. Fakat burada da takılarla ilgili bir karışıklık olabilmektedir. Bazen erkek ve tarafının taktığı

⁷⁵ T.C. YARGITAY, 4. HUKUK DAİRESİ, E. 2002/10498, K. 2003/770, T. 27.1.2003, 4721/m.174, 743/m.143, ZİYNET EŞYALARI (Evlenme Sırasında Kadına Hediye Edilen... - Boşanma Halinde Geri Verme Yükümlülüğü Bulunmadığı), ÖZET: Evlenme sırasında kadına hediye edilen ziynet eşyaları kadına aittir. Boşanma halinde geri verme yükümlülüğü yoktur.

⁷⁶ "1986'da sosyoloji lisans tezimizi teşkil eder bir araştırmada, Kadirli'ye bağlı Yusufzettin (Binboğa) köyünde, hiç kimsenin mehir vermediğini ve bu kavramın muhtevasının yeterince ifade edilemediğini tespit ettik. Bu araştırmadan sonra Kadirli'nin diğer bazı köylerinde yaşayanlarla yapılan mülakatlarda da aynı hususu tasdik edici ifadeler tespit edilmiştir..." (Aksoy, Mustafa, Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahli, s.44.)

ya da takacağı takılar mehre dahil edilirken, bazen de onların dışında yeni bir miktar tayin edilebilmektedir. Bazı durumlarda da takılan altınlar muaccel kısma sayılmakta, geri kalan kısmı da müeccel olarak kabul edilmektedir. Mehrin miktarını tayinde tarafların maddi durumları esas alınırken⁷⁷ bazen de maalesef çok yüksek rakamlar telaffuz edilebilmekte ve bunlar daha sonra ayrı bir sorun teşkil edebilmektedir.⁷⁸

Taraflar arasında belirlenmiş olan bu mehir miktarı, dini nikahın kıyılması esnasında hoca efendi tarafından şahitlerin huzurunda beyan edilmekte ve nikah akdi yazılmışsa onda da belirtilmektedir.

Sonuç

Mehir, evlenirken erkeğin kadına verdiği veya vermeyi taahhüt ettiği para, mal, akar veya değer ifâde eden herhangi bir şeydir. Mehir; kadına verilen bir ücret, bedel veya hediye değildir. Nikahla ilgili özel bir mefhûmdur. Mehir kadının şahsi mülküdür. Onda tam bir tasarruf yetkisine sahiptir.

Mehir, nikâhın şartlarından değildir. Çünkü mehirsiz nikâh caizdir. Fakat neticelerinden biridir. Çünkü sahih bir nikâh, mehri gerekli kılar. Dolayısıyla taraflar arasında tespit edilmezse veya nefyedilse bile nikâh akdi ile kadın buna hak kazanmaktadır. Erkek de bu görevi uhdesine almış olmaktadır. Kadın bu hakkı kazandıktan (nikâh kıyıldıktan) sonra ondan tamamen veya kısmen vazgeçme (bağışlama) hakkına sahiptir. Fakat kadının mehrin tamamına hak kazanabilmesi için zifaf veya halvet-i sahîha gerekir. Son ödenme tarihi ise talak veya ölümün vuku bulmasıdır.

Mehir ile ilgili günümüz Müslümanları yeterince bilgili değildir. Bu konuyu hiç duymayanlar olduğu gibi, bunu kadına maddi bir değer biçilmesi veya onun mehir ile satın alınması gibi fitrata uygun olmayan vasıflarla değerlendirenler de vardır. Hâlbuki mehir kadın için maddi bir güvencedir. Mehir erkeğe bir haksızlık değil, şer'i bir vazifedir. İslam'ın bu müesseseden muradı, kadının onurunu ve şerefini yüceltmektir. Kadının gelecekte maddi sıkıntı çekmemesi gayesine matuftur.

Yaptığımız bu çalışma çerçevesinde Resûlullah'ın (s.a.v.) hanımlarına ortalama 500 dirhem gümüş verdiği anlaşılmıştır. 500 dirhem alım gücü, o günün şartlarında 100 koyun idi. Diğer bir açıdan ele alacak olursak; nisab miktarının 40

⁷⁷ “Mahmud Efendi Hazretlerinin mehirde prensibi, erkeğin gücü varsa 5 Reşat altındır.”

<http://www.uhde.org.tr/srcvp/index.php/289>

⁷⁸ <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0133.htm>

koyun ya da 200 dirhem gümüş olduğu göz önüne alındığında, Efendimiz'in (s.a.v.) verdiği miktar nisab miktarının 2,5 misli olduğu görülmektedir. Yani o günkü hanımlar evlenmek ile zenginleşiyorlar zekat için gerekli olan nisap miktarının iki buçuk misline ulaşıyorlardı.

Yukarıda saydığımız mehirle ilgili günümüzdeki adetlerden, Hz. Peygamber'in uyguladığı mehre en çok benzeyeni; takı uygulamasıdır. Yani kıza verilen altınlardır. Çünkü bu takı miktarında, mehirde olduğu gibi pazarlık söz konusu olabilmektedir. Yine bu takılarla ilgili örf-âdetle genel kabul gören ortalama bir miktar da söz konusudur. Orta Anadolu'da, 4 ila 6 arası bilezik istenmesi örf olmuştur. Biz bunu *Mehr-i Misil* kabul edebiliriz.

Bibliyografya

- Abdusselam, Harun; *Tehzîbu Sîreti İbn Hişâm*, Müessesetü'r-Risâle, 19. Baskı Beyrut, 1990.
- Aksoy, Mustafa; *Sosyal Hayatımızdaki Başlık-Kalın ve Mehir Kavramlarının Sosyolojik Tahlili*, Türk Yurdu Dergisi, C.10, Sayı: 33, Mayıs 1990.
- Aydın, M. Akif; *Mehir Maddesi*, DİA, Ankara, 2003.
- ; *İslâm-Osmanlı Hukuku*, İlahiyat Yayınları, İst., 1985. Ek, *Nikâh-ı Medenî ve Talak Hakkında Hukûku Âile Kararnâmesi*, 1917.
- Aynî, el-Hanefî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed; *Umdetu'l-Kârî*, y.y., t.y.
- A'zamî, Muhammed Mustafa; *Dirâsât fi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, el-Mektebetu'l-İslâmî, Beyrut, 992
- Azîmâbâdî, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hakk; *Avnu'l-ma'bud Şerhu Suneni Ebî Dâvûd*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1979.
- Bilmen, Ömer Nasuhi; *Hukuku İslâmiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen, İst., 1985.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî; *el-Câmiu's-Sahîh*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992.
- Dâmad Efendi; *el-Mecmau'l-Enhur fi Şerhi Mulkteka'l-Ebhur*, İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut.
- Dârakutnî; Ebû'l-Hasen Ali b. Ömer, *es-Sunen*, tsh., es-Seyyid Abdullah Hâşim Yemânî, (Ta'lîk: Ebû't-Tayyib el-Azîmâbâdî), Dâru'l-Mehâsin, Kahire, 1386/1966.
- Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman et-Temîmî, *es-Sunen*, Çağrı, İst., 1981.
- Dehlevî, Şah yyullâh; *Huccetullâhi'l-Bâliğa*, I-II, Matbaatu'l-Mısriyye, Mısır, 1286 H.
- Döndüren, Hamdi; *Delilleriyle İslâm Hukuku*, Konya, 1977.
- Ebu Davud; *es-Sunen*, I-VIII, Çağrı Yayınları, İst., 1992.
- Emecen, Feridun; *Başlık*, DİA, Ankara, 2003.
- Gezer, Arif; *Sünnete Göre İslam Ailesinin Kuruluşunda MEHİR Tarihteki ve Günümüzdeki Uygulamalar*, Gonca Yay. İst. 2010
- Gönen, Sinan; *Türk Kültüründe Kız Kaçırarak Evliliğin Köy Seyirlik Oyunlarındaki İzleri*, Selçuk Üniv. Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Sayı. 29.

- İbn Abdilber; Ebû Ömer Yusuf b. Abdillâh el-Kurtubî, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, (*el-İsâbe* kenarında), Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1328 H.
- İbn Abidîn; Muhammed Emîn; *Reddu'l-Muhtâr ala'd-Durri'l-Muhtâr*, I-V, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- İbnu'l-Esîr; Ebû's-Saâdât, el-Mubârek b. el-Cezerî; *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadîs ve'l-Eser*, I-V, Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, Kâhire, t.y.
- İbn Hacer, Şemsuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî; *Bulûğu'l-Merâm min Edilleti'l-Ahkâm* (Ta'lik: Seyyid Muhammed el-Kutbî), Çağrı, İst., 1986.
- , *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I-IX, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
- İbn Hanbel; Ahmed; *el-Musned*, Çağrı, İst., 1992.
- İbn Hişâm; Ebû Muhammed Abdulmelik; *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, I-VI, Matbaatu Mustafa Albânî, Mısır, 1936.
- İbn Kayyım el-Cevziyye; Şemsuddîn Muhammed b. Ebî Bekir b. Eyyûb ed-Dimeşkî; *Zâdu'l-Meâd*, I-VI, (terc., Şükrü Özen), İklim, İst., 1988.
- İbn Kesîr, İmâduddîn Ebû'l-Fidâ İsmâil b. Kesîr ed-Dimeşkî; *Tefsîru'l-Kur'âbi'l-Azîm*, I-V, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1979.
- ; *es-Sîratu'n-Nebeviyye*, I-IV, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, t.y.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî; *es-Sunen*, I-II, Çağrı, İst., 1992.
- İbn Enes, Mâlik; *el-Muvatta'*, I-II, Çağrı, İst., 1992.
- İbn Sa'd, Muhammed; *Kitâbu'l-Tabakâti'l-Kebîr*, I-II, Brill Matbaası, Leiden, 1321 H.
- Karaman, Hayreddin; *Mukâyeseli İslâm Hukuku*, I-III, Nesil Yayınları, İst., 1986.
- Kallek, Cengiz; *Ukiyye Maddesi*. DİA, Ankara, 2003.
- Kardâvî, Yûsuf; *Zekat*, (terc., İbrahim Sarmış), I-II, Kayıhan, İst., 1984.
- M. Necmüddin el Kürdî; *Şer'i Ölçü Birimleri ve Fikhî Hükümleri*, Buruc Yayınları, İst., 1996.
- Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb; *es-Sunen*, Çağrı, İst., 1992.
- Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref; *Sahihu Müslim bi şerhi'n-Nevevî*, İhyau't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, t.y.
- O. Spies; "Mehir" mad., İ.A. M.E. Basımevi, İstanbul, 1993.
- Serahsî, Şemsuddîn; *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, 3. bsk., Beurut, t.y.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr; *Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk*, I-XIII, Matbaatu'l-Husniyye, Mısır, t.y.
- Yıldız, Hakkı Dursun; (Komisyon Müşavir ve Redaktörü), *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, I-XV, Çağ Yayınları, İstanbul, 1989.
- <http://www.hayrettinkaraman.net/yazi/hayat2/0133.htm>
- <http://niksarhuseyingazi.com/kulturel-yapimiz/evlenme-adetleri.html>
- <http://www.uhde.org.tr/srcvp/index.php/289>